

Yu. Bityak, O. Yevtushenko, I. Yavholyuk, and other scientists, emphasizing its role in the professional training of specialists. However, comprehensive comparative studies that would fully cover this topic in Ukraine currently remain insufficiently developed. This scientific gap underscores the relevance and importance of the proposed work, aimed at filling the indicated research niche.

The aim of the article is to substantiate the theoretical and methodological foundations and reveal the pedagogical conditions for the effective formation of the legal culture of masters of public administration as an important problem in the science of education.

The formation of the legal culture of masters of public administration is a complex pedagogical problem that requires a systematic and purposeful approach from the science of education. The effective resolution of this problem presupposes the substantiation of theoretical and methodological foundations, the identification and provision of the necessary pedagogical conditions, as well as the development and implementation of relevant methodological recommendations.

Key words: *legal culture, masters of public administration, pedagogical conditions, formation, educational process, teaching methods, interdisciplinary approach.*

УДК 37.011.33-027.31:[378.018.8:373.5.011.3-051:8]:378.017:331.54-047.22](045)

Валентина Коваль

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
ORCID ID 0000-0002-7698-3600

Тетяна Григоренко

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
ORCID ID 0000-0002-4616-6853
DOI 10.24139/2312-5993/2025.03/078-094

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ ОНОВЛЕНОГО ЗМІСТУ ОСВІТИ

У статті розглянуто питання формування предметно-фахових компетентностей майбутніх учителів української мови та літератури в умовах оновлених освітніх стандартів і викликів сучасного суспільства. Зазначено, що українська мова в умовах повномасштабної агресії російської федерації стала не лише об'єктом вивчення, а й символом національної єдності та опору, що визначає її стратегічну роль у процесі освіти. У контексті освітньої політики України («Освіта переможців», державні стандарти, Концепція профільної освіти) проаналізовано модернізований зміст освітніх компонентів, який забезпечує розвиток ключових компетентностей майбутніх педагогів.

Автором виокремлено мовно-комунікативну компетентність як базову складову професійної підготовки, структуру якої розкрито через інформаційний, лінгвістичний, лінгводидактичний, мовленнєвий, іншомовний, лінгвокраїнознавчий та літературознавчий компоненти. У статті подано характеристику кожного з них, а також запропоновано приклади практико-орієнтованих завдань, які сприяють їх ефективному формуванню (створення

інформаційного портфолію, фрагмента уроку, інтерактивних мовленнєвих вправ, міжпредметних проєктів). Окреслено особливості засвоєння кожного компонента в межах дисциплін «Методика навчання української мови», «Сучасна українська літературна мова», «Історія української літератури» та інших.

Особливу увагу приділено інтеграції лінгвістичної та літературознавчої підготовки з культурологічним контекстом, що сприяє формуванню національної ідентичності майбутніх учителів. Висвітлено також перспективи використання іншомовного компонента як інструменту розвитку білінгвальної професійної компетентності. У висновках підкреслено необхідність безперервного розвитку фахових умінь педагогів як важливої умови формування мовної стійкості, професійної мобільності та освітньої ефективності в умовах трансформацій українського суспільства та освіти.

Ключові слова: вчитель української мови та літератури, освітній процес, професійний стандарт, методика навчання української мови, компетентність, предметно-фахові компетентності, мовно-методична підготовка, інформаційно-цифрові технології, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Постановка проблеми. В умовах масштабної збройної агресії російської федерації українська мова стала одним із ключових символів єдності, стійкості та боротьби нашого народу за перемогу, незалежність і гідне майбутнє. Це підкреслено у «Річному звіті про стан дотримання Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» за 2023 рік, підготовленому Уповноваженим із захисту державної мови (Річний звіт про стан дотримання Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» у 2023 р., 2023).

Серед пріоритетних завдань держави, визначених у Стратегічному плані діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року «Освіта переможців» (Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року «Освіта переможців»), є виховання національно свідомих громадян та забезпечення успішної самореалізації особистості в подальшому житті. Ці завдання вже враховані у положеннях Державного стандарту профільної середньої освіти (2024) (Державний стандарт профільної середньої освіти, 2024).

Мовно-літературний профіль, відповідно до Стандарту (Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Чинний від 2024-08-29), спрямований на розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом. Ці особи повинні вміти читати інформаційні та художні тексти української та зарубіжної літератури для духовного, культурного й національного самовираження, міжкультурного діалогу, збагачення емоційно-

чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, а також для формування системи суспільно-державних (національних) цінностей України та громадянської стійкості. Цей процес також покликаний підтримувати їхнє подальше професійне становлення.

Як зазначено в проєкті Концепції профільної середньої освіти академічного спрямування (2023) (Профільна середня освіта: концептуальні засади для нової української школи, 2023), зміст профільного навчання має базуватися на засадах глибокої індивідуалізації та диференціації навчального процесу, враховуючи потреби, інтереси, здібності й життєві плани учнів щодо самореалізації.

Відповідно до модернізованого змісту освітніх компонентів здобувачі вищої освіти мають набувати загальних та предметно-фахових компетентностей, щоб досягти успіху в своїй професійній діяльності. Необхідність реалізації освітніх цілей вимагає негайного реагування й дослідження проблеми формування як загальних, так і предметно-фахових компетентностей. Відзначимо, що зміст останніх трансформується під впливом інформаційних та соціальних змін, тому потребує постійного спостереження та детальної характеристики нових явищ.

Аналіз актуальних досліджень. Питання формування предметно-фахових компетентностей майбутніх учителів української мови в освітньому процесі перебуває в колі наукового інтересу таких вітчизняних учених-лінгводидактів як: В. Дороз, С. Карамана, О. Караман, Л. Мацько, М. Пентиліук, С. Омельчука, О. Семеног, С. Сисоєвої, Л. Найдьонової. Окремі аспекти формування компетентностей актуалізували дослідження В. Коваль, Т. Григоренко, О. Семеног. Удосконалення змісту нормативної документації в освітній сфері спонукає педагогів до постійного наукового пошуку прагматичних напрацювань відповідно до встановлених вимог і стандартів, що висуває держава для формування компетентного і конкурентоспроможного фахівця. Студіювання чинної документації підтверджує про доцільність порушеної проблематики дослідження, що допоможе майбутнім учителям української мови та літератури потрактувати зміст навчання та визначити провідні напрями проєктування безпечного освітнього середовища.

Метою статті є обґрунтування та концептуалізація процесу формування предметно-фахових компетентностей майбутніх учителів української мови та літератури в закладах вищої освіти, зокрема, мовно-комунікативну, яка реалізується через інформаційну,

лінгвістичну, лінгводидактичну, мовленнєву, іншомовну, лінгвокраєзначу та літературознавчу компоненту. Принциповим положенням виступає розробка концептуальної моделі формування означених компонентів, яка враховуватиме специфіку підготовки фахівців у закладах вищої освіти.

З метою вирішення завдань та досягнення мети використано **комплекс методів**: аналізу – для вивчення наукових праць, стандартів середньої та вищої освіти, освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів української мови і літератури факультету філології та журналістики Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Виклад основного матеріалу. Формування предметно-фахових компетентностей майбутніх учителів української мови та літератури відбувається на базі модернізації змісту фахових дисциплін, що передбачає: упровадження комплексу знань про правила використання сучасної української літературної мови на практиці; систематизацію вмінь застосовувати мовні засоби відповідно до встановлених норм у будь-яких комунікативних ситуаціях, вирізняти порушення у використанні мовних засобів свого та чужого мовлення. Під час цього процесу виникає необхідність у відстеженні сучасного шляху розвитку української літературної мови, щоб змодельовати власну думку стосовно введених змін та коригувати мовлення, враховуючи вдосконалені правописні та мовленнєві норми, встановлені фахівцями з історії та культури мови.

У контексті опрацювання науково-дослідної джерельної бази виділено ряд предметно-фахових компетентностей, якими має володіти майбутній учитель української мови та літератури, зокрема, мовно-комунікативна, яка виражається крізь інформаційний, лінгвістичний, лінгводидактичний, мовленнєвий, іншомовний, лінгвокраєзначий та літературознавчий компоненти. Схарактеризуємо сутність вищеназваних компонентів.

Зауважимо, що в професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» однією з провідних компетентностей визначено мовно-комунікативну, зміст якої деталізуємо за допомогою характеристики низки компонентів: інформаційного, лінгвістичного, лінгводидактичного, мовленнєвого, іншомовного, лінгвокраєзначого та літературознавчого, - що відповідають за реалізацію формування

згаданої компетентності (Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Чинний від 2024-08-29, 2024).

У процесі аналізу наукової літератури визначено, що майбутній учитель має оволодіти такими характеристиками, щоб сформувати інформаційний компонент: опанування вдосконалених інформаційних технологій, методів наукової переробки інформації та самостійної роботи над навчальним матеріалом (розробка пробних планів-конспектів уроків, підготовка індивідуальних проєктів, написання рефератів, доповідей та тезисів з професійної тематики), вміння критично підходити до аналізу поданої інформації, оцінювати та робити вибірку, необхідного для професійної діяльності, навчального матеріалу; здійснювати пошук, аналіз та узагальнення інформації за допомогою найефективніших прийомів, уміти створювати нову інформацію на основі вже здобутої; визначати придатність тестів з української мови та літератури для використання їх на заняттях; здатність до самостійної роботи над лінгвістичним матеріалом викладеним як в друкованих, так і в онлайн-ресурсах; вміння адаптовувати весь засвоєний матеріал на заняттях у процесі педагогічної діяльності відповідно до завдань навчання та виховання, що поставлені перед педагогом; чітко та зрозуміло пояснювати навчальний матеріал із врахуванням особливостей предмету, набутого життєвого досвіду учнів, їхнього віку, вподобань та рівня підготовки; використовувати в завданнях для школярів терміни та поняття, які будуть легко сприйматись; впроваджувати на заняттях графіки, діаграми, схеми та малюнки, що допоможуть узагальнити й систематизувати весь потік інформації; застосовувати різноманітні критерії та методи для діагностики рівня засвоєння навчального матеріалу; використовувати новітні інформаційно-комунікаційні розробки на заняттях, зокрема засоби для дистанційного навчання (Базиль, 2015; Григоренко, Грона, 2024; Коваль, 2022; Семенов, 2023).

На думку науковиці В.Коваль, «становлення професійної компетентності майбутнього вчителя з чіткою орієнтацією на важливість формування професійних мовленнєвих умінь студентів, опанування системи знань в органічній єдності з педагогічними практичними діями, необхідними для удосконалення і корекції мовленнєвої діяльності, сприяння усвідомленню функціональної ролі мовленнєвої майстерності в педагогічній діяльності мовлення у цьому процесі є незаперечним фактом» (Коваль, 2025, с. 173).

Дослідниця О. Семенов зазначає, що інформаційна підготовка педагогів має відбуватись безперервно та здійснюватися не лише в період навчання в закладі вищої освіти, а й після його закінчення, в процесі професійної діяльності. Вона зауважує, що вагоме значення у формуванні інформаційного компонента відіграють курси підвищення кваліфікації, зокрема вдало побудована навчальна система, наявність вдало підбраного навчального та методичного забезпечення, сучасного комп'ютерного обладнання (Семенов, 2023).

Прикладом такого завдання може бути розробка інформаційного портфоліо майбутнього вчителя української мови та літератури. Метою якого є формування інформаційного компоненту предметно-фахових компетентностей майбутніх учителів української мови та літератури через системний пошук, аналіз, узагальнення та презентацію актуальної професійно значущої інформації. Студентам пропонується розробити «Інформаційне портфоліо сучасного вчителя української мови та літератури». Це портфоліо має стати індивідуальною електронною або паперовою добіркою, яка демонструє здатність майбутнього педагога самостійно працювати з інформаційними джерелами, критично їх оцінювати та інтегрувати отримані знання у свою професійну діяльність. Наприклад, воно може мати таку структуру - аналіз освітніх трендів (проаналізуйте не менше трьох актуальних освітніх трендів або реформ в українській школі (наприклад, Нова українська школа, цифровізація освіти, інклюзивна освіта, розвиток критичного мислення тощо); електронні освітні ресурси (доберіть та проаналізуйте п'ять ефективних електронних освітніх ресурсів (онлайн-платформи, мобільні додатки, інтерактивні вправи, віртуальні музеї тощо), які можна використовувати на уроках української мови та літератури); фахова періодика та наукові дослідження (оберіть одну наукову статтю з фахового педагогічного журналу (наприклад, «Українська мова і література в школі», «Дивослово» тощо) або дисертаційне дослідження, що стосується методики викладання української мови чи літератури, зробіть повне бібліографічне посилання на статтю/дослідження та сформулюйте 2-3 запитання для дискусії, що виникають після прочитання статті); інформаційна гігієна та критичне мислення (проаналізуйте один приклад фейкової новини, маніпулятивного повідомлення або суперечливої інформації, що стосується української мови, літератури або освіти загалом; наведіть джерело інформації (скріншот, посилання); запропонуйте методику

навчання учнів перевіряти інформації та розвитку критичного мислення на матеріалах, пов'язаних із українською мовою та літературою); саморефлексія (напишіть короткий есей (200-300 слів) про власний досвід виконання цього завдання).

Студенти можуть працювати індивідуально або в парах (залежить від кількості студентів та наявності технічних ресурсів). Завдання може бути представлено у вигляді презентації, веб-сайту, електронної книги або інтерактивного документа. Важливо наголосити на необхідності дотримання академічної доброчесності та коректного цитування всіх використаних джерел.

Оволодіння лінгвістичним та лінгводидактичним компонентами передбачає засвоєння знань про систему та структуру української мови, зокрема лексичними компонентами та синтаксичними конструкціями для здійснення аналізу літературних творів; виховання національної свідомості та активної громадянської позиції; вміння асертивно спілкуватись з іншими членами суспільства; здатність до створення та постійного вдосконалення диференційованих тестових завдань з урахуванням дидактичної мети; урахування дидактичних принципів, технологій, форм та способів організації освітнього процесу.

Автори колективної монографії «Сучасні тенденції методики навчання: мовно-літературна царина» суголосні в тому, що в процесі формування лінгвістичного компонента майбутнім учителям української мови та літератури необхідно засвоїти лінгвістичну теорію, тобто оволодіти теоретичними основами про українську мову, зокрема про її знакову систему, понятійно-категоріальний апарат, мовні явища, методи лінгвістичного аналізу (фонетичний, орфографічний, граматичний, стилістичний тощо), роль мови в професійному та повсякденному житті (Сучасні тенденції методики навчання: мовно-літературна царина, 2023). Цієї думки притримуються розробники Стандартів підготовки першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта. Українська мова і література» (Проект стандарту вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта. Українська мова і література», 2023); Проект стандарту вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта. Українська мова і література», 2023); Проект стандарту вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта. Українська мова і література», 2023).

Відзначимо, що для комплексного формування лінгвістичного та лінгводидактичного компонентів вагомим є засвоєння навчального контенту такої обов'язкової дисципліни як «Методика навчання української мови», на вивчення якої в нових навчальних планах ОС «Бакалавр» факультету філології та журналістики Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини відведено лише 2 семестри (III, IV) та 180 годин, з них: 40 – лекційних, 34 – практичних, 16 – лабораторних та 90 – для самостійного опрацювання (Навчальні плани ФФЖ УДПУ імені Павла Тичини). Та вибіркового компоненту «Сучасний урок української мови» (120 годин, з них 20 – лекційних, 20 – практичних, 20 – лабораторних та 60 – самостійної роботи).

Аналіз навчальних планів й освітніх програм факультету філології та журналістики УДПУ імені Павла Тичини засвідчив, що важлива роль у формуванні лінгвістичного компонента належить також дисципліні «Сучасна українська літературна мова», вивчення якої здійснюється впродовж 6 семестрів та 600 годин, з них: 136 – лекційних, 148 – практичних, 16 – лабораторних, 300 – для самостійної роботи (Навчальні плани ФФЖ УДПУ імені Павла Тичини).

У процесі вивчення вищезгаданих освітніх компонентів розглядаємо українську мову як єдину державну мову, диференціюємо поняття «мова» та «мовлення», визначаємо значення літературної мови та мовної норми, детально ознайомлюємо з кожним рівнем української мови (фонологічним, морфологічним, лексико-семантичним та синтаксичним), аналізуємо мовні одиниці відповідно до рівня, розуміємо принципи, технології та прийоми, що сприяють грамотній побудові усних та письмових текстів різних стилів і жанрів, вдало використовуємо понятійно-категоріальний апарат та закріплюємо отримані знання на практиці (Омельчук, 2019).

На основі матеріалів науково-теоретичного зрізу визначено, що лінгвістичний і лінгводидактичний компоненти є взаємозамінними. Як зазначає С. Омельчук, термінологічна система сучасної лінгводидактики тісно пов'язана зі змістом лінгвістичних дисциплін, що вивчаються в закладах вищої освіти. Як стверджує науковець, в сучасній лінгводидактиці на засадах компетентнісного підходу унормувалось поняття «компетентний мовець», що передбачає формування національно свідомої, духовно розвиненої мовної особистості, яка вміє доречно використовувати засоби мови та мовлення як в професійній, так і в повсякденній комунікації [8].

Важливим аспектом є формування мовної свідомості майбутніх учителів української мови та літератури, так як саме мовна свідомість є стратегічно необхідним компонентом мовної стійкості українців проти іноземного впливу на неї та її витoki (Селігей, 2012).

Формування компетентного мовця з розвиненою мовною свідомістю передбачає реалізацію низки підходів до навчання української мови на заняттях:

- функційно-стилістичний (розуміння виражального потенціалу мови);
- комунікативний (вирішення комунікативних завдань для розвитку високого рівня комунікативних здібностей студентів);
- діяльнісний (базується на мовленнєвій діяльності та передбачає розвиток когнітивних, емоційних та мотиваційних навичок);
- когнітивний (засвоєння термінологічного словника сучасної української літературної мови та методики навчання української мови в закладах загальної середньої освіти);
- українознавчий (засвоєння лінгвістичної та лінгводидактичної теорії, виховання інтересу до системи української мови на основі української літератури, культурних аспектів нації, її звичаїв, традицій);
- особистісний (передбачає моральне та естетичне виховання особистості, що ґрунтується на мовній системі та її виражальних можливостях) (Селігей, 2012).

Мовленнєвий компонент тісно пов'язаний з вищезгаданими і рівень його сформованості безпосередньо залежить від засвоєння лінгвістичної та лінгводидактичної теорії. Відзначимо, що про високий рівень сформованості мовленнєвого компонента свідчить уміння застосовувати засвоєні раніше мовні засоби та літературознавчу теорію, щоб створити власне висловлення; набуття характеристик асертивної особистості, яка здатна до регулювати свій психоемоційний стан; вміння спрогнозувати подальший розвиток мовленнєвої ситуації в процесі комунікації та підібрати вдалі виражальні засоби для подальшої взаємодії; здатність спроектувати конкретну мовленнєву ситуацію; Побудовування власних правил ведення дискусії на основі попереднього досвіду та морально-етичних норм; створення особистої моделі спілкування за допомогою визначених норм (Копусь, 2015).

Завдання, які допоможуть майбутнім учителям української мови та літератури розвинути мовленнєвий компонент, тісно пов'язані із засвоєнням лінгвістичної та лінгводидактичної теорії. Це може бути

створення наукового пояснення – пропонуємо студентам одне з дискусійних питань сучасної української мови (наприклад, особливості вживання фемінітивів, варіативність норм наголошування) і просимо підготувати коротке наукове пояснення для учнів, використовуючи лінгвістичну термінологію, але доступною мовою. Мета такого завдання - розвиток навичок наукової комунікації, уміння пояснювати складні лінгвістичні поняття простою мовою.

Завданнями на основі лінгводидактичної теорії може бути розробка фрагмента уроку. Наприклад, студенти отримують тему з української мови («Дієприслівник як особлива форма дієслова», «Правопис великої літери» тощо) і завдання розробити фрагмент уроку (10-15 хвилин) для певного класу (наприклад, 7-го або 9-го), враховуючи вікові особливості учнів та лінгводидактичні принципи. Необхідно обґрунтувати вибір методів, прийомів та дидактичного матеріалу. Мета - застосування теоретичних знань із лінгводидактики на практиці, розвиток умінь планувати навчальний процес.

Прикладом аналітико-рефлексивного завдання може бути «Аналіз мовленнєвих засобів у публічному виступі». Суть завдання у аналізі відеозапису виступу сучасного українського педагога або культурного діяча з подальшим визначенням мовленнєвої стратегії (аргументація, емоційність, логічна послідовність), використані стилістичні фігури, темпо-ритмічну організацію мовлення. Висновком є написання рефлексивного есе (до 500 слів) про ефективність мовлення для власної педагогічної практики.

Ефективним, на нашу думку, є інтерактивне завдання на тему «Професійне педагогічне спілкування» суть якого така – у парах розіграйте ситуацію педагогічного діалогу (учитель – учень, учитель – батьки, учитель – колега). Кожен учасник має дотримуватись норм етикету, використовувати ввічливі конструкції, уникати оцінних суджень. Після вправи проводиться взаємооцінювання за критеріями: адекватність мовленнєвих реакцій, інтонаційна виразність, логічність і лаконічність висловлень. На думку Т. Григоренко, Н. Грони, «міждисциплінарна інтеграція допомагає розвивати здатність студентів до логічного мислення під час виконання проблемних завдань; формувати вміння конкретизувати, абстрагувати, аналізувати й узагальнювати отримані раніше знання; професійну ініціативність, а також виявляти та долати можливі прогалини в засвоєнні отриманих раніше знань, умінь і навичок» (Григоренко, Грона, 2024, с. 97).

Усі ці завдання сприятимуть не лише поглибленню знань майбутніх учителів, а й формуванню їхньої професійної компетентності, зокрема мовленнєвої, що є ключовим для успішної педагогічної діяльності.

М. Пентилюк розглядає поняття «мовленнєва компетенція» як вдало вибудовану систему мовленнєвих умінь, що гуртуються на встановлених нормах сучасної української літературної мови, зокрема можемо віднести до них здатність до міжособистісної комунікації, можливість сприймати, аналізувати та синтезувати тексти різних жанрів та стилів, послуговуватись виражальними засобами мови (Пентилюк, 2015).

Опанування іншомовного компонента передбачає виховання культури мовленнєвого спілкування з представниками інших етнічних груп; дотримання загальноприйнятого мовленнєвого етикету; активне обговорення ситуацій на будь-яку тематику; формування вмінь та навичок, що сприятимуть вербальному спілкуванню; володіння фонетичними, лексичними, граматичними, орфоепічними, семантичними, стилістичними та синтаксичними правилами комунікації іноземною мовою та мовленнєвими навичками (Білоус, Шоха, 2017).

Для студентів ОПП «Середня освіта. (Українська мова і література. (Мова і література польська))» вдалим, на нашу думку, завданням для формування іншомовного компонента є написання есе з елементами аналізу на основі іншомовних джерел (польська мова) на тему «Білінгвізм у шкільній освіті: виклики та можливості». Завдання полягає у тому, щоб ознайомитись з однією з польськомовних науково-популярних публікацій або статей, що стосуються проблем білінгвізму в шкільній освіті. Сформулювати письмове есе обсягом 300–400 слів, у якому необхідно стисло викласти головні ідеї прочитаного тексту польською мовою (до 150 слів); провести порівняльний аналіз із українським контекстом навчання у двомовному середовищі (українською мовою); сформулювати власну позицію щодо доцільності та викликів інтеграції білінгвального підходу в українських школах, зокрема у контексті викладання польської мови.

Студенти ОПП «Середня освіта. (Українська мова і література. (Мова і література англійська))» можуть розробляти фрагмент уроку з української мови (наприклад, з теми «Іменник», «Прикметник», «Дієслово» або «Синтаксис простого речення») для учнів 8-9 класів з використанням англійської мови. Завдання можуть бути такі:

1. Поясніть нове граматичне правило або лексичний матеріал українською мовою, а потім продублюйте або доповніть пояснення ключових аспектів англійською мовою, використовуючи професійну лінгвістичну термінологію (наприклад, «noun», «adjective», «verb», «syntax», «conjugation», «declension» тощо).

2. Розробіть 1-2 вправи, які передбачають інструкції англійською мовою та виконання завдань українською (наприклад, «Fill in the gaps with the correct form of the verb», «Translate the following sentences into Ukrainian»).

3. Запропонуйте дискусійне питання або міні-проект, де учні могли б порівняти особливості української та англійської мови за обраною темою (наприклад, «Compare the usage of articles in English and Ukrainian» або «Discuss the cases in Ukrainian vs. prepositions in English»). Ця частина має бути сформульована англійською мовою.

4. Коротко (до 100 слів) обґрунтуйте, чому саме такий підхід (інтеграція англійської мови) є доцільним для даної цільової аудиторії та як він сприяє кращому засвоєнню української мови.

Прикінцеві лінгвокраїнознавчий та літературознавчий компоненти компетентностей майбутнього вчителя української мови та літератури передбачають опанування знань, які сприятимуть правильному трактуванню текстів; усвідомлення культурної спадщини українського народу; знання періодизації та історії розвитку української культури, зокрема її літературного аспекту; розуміння менталітету представників інших етнічних груп населення; толерантне ставлення до традиційних та культурних відмінностей інших народів; засвоєння категоріально-понятійного апарату, необхідного для професійної діяльності; здатність створювати завдання з використанням літературознавчих та лінгвокраєзнавчих текстів з метою інтеграції курсів «Сучасна українська літературна мова» та «Історія української літератури» / «Регіональне лінгвокраєзнавство»; можливість працювати зі стилістичними особливостями художніх текстів, виділяти тему, ідею, сюжет, художні образи та систему персонажів; вміння працювати з окремими частинами мови, досліджувати мову художнього твору; здатність розробити плани-конспекти уроків з актуальною на сьогодні проблематикою у творах української літератури відповідно до календарно-тематичного планування та впровадити їх у свою професійну діяльність; організацію літературних вечорів, читань, позакласних заходів, екскурсій до витоків української літератури та культури рідного краю (Базиль, 2015).

Завдання, яке покликане, на нашу думку, сформувати лінгвокраїнознавчий та літературознавчий компоненти компетентностей майбутнього вчителя української мови та літератури може бути таке, як «Підготуйте фрагмент уроку з української мови у 9 класі на тему «Символіка українських реалій у фразеологізмах та художньому тексті» з урахуванням міжпредметних зв'язків з літературою та культурологією. Мета такого завдання - сформувати у майбутніх учителів вміння інтегрувати лінгвістичний матеріал із культурно-національним контекстом та художнім дискурсом, розвивати здатність до міждисциплінарного аналізу мовних одиниць у межах методики навчання. Здобувач освіти добирає фразеологізми, що відображають культурні особливості України; аналізує їх у контексті творів української літератури (на прикладі текстів Тараса Шевченка, Івана Нечуя-Левицького, Лесі Українки тощо); проєктує методичний хід уроку з чітким лінгвокраїнознавчим та літературознавчим компонентом та демонструє здатність до роботи з культурно маркованими мовними одиницями.

Науковий інтерес до формування літературознавчого складника у своїх дослідженнях виявляє Л. Базиль. Вона стверджує, що для вдалого опанування літературознавчим компонентом необхідно здійснювати системний підхід до навчання, в якому інтегровано індивідуальні особистісні та професійно-діяльнісні характеристики. Відповідно до дослідження, системний підхід базується на вивченні сукупності складників освітнього процесу як цілісного об'єкта (Базиль, 2015).

Висновки. Отже, формування предметно-фахових компетентностей майбутнього вчителя української мови і літератури є стратегічно важливим завданням сучасної педагогічної освіти, що відповідає потребам держави у фахівцях нового покоління. В умовах війни українська мова постає не лише засобом комунікації, а й символом ідентичності та спротиву, що вимагає від учителя високого рівня професійної мовної свідомості. Аналіз змісту освітніх компонентів та чинної нормативної бази засвідчує: формування професійної компетентності має ґрунтуватися на інтеграції мовно-комунікативної, лінгвістичної, лінгводидактичної, літературознавчої, іншомовної та лінгвокраїнознавчої складових. У цьому контексті особливу роль відіграють практико-орієнтовані завдання, спрямовані на розвиток навичок міждисциплінарного аналізу, критичного мислення, культурної чутливості та педагогічної рефлексії. Концептуальна модель

підготовки майбутнього вчителя повинна враховувати як індивідуальні особливості здобувача освіти, так і суспільні виклики, що трансформують запит до мовно-літературної освіти.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в детальній характеристиці змістової ємності предметно-методичної та інформаційно-цифрової компетентностей майбутнього вчителя української мови та літератури. Як засвідчує аналіз останніх досліджень у сфері педагогіки, психології, лінгводидактики й лінгвістики, стрімкий і безперервний розвиток та вдосконалення інноваційних форм, методів і засобів навчання, інформаційно-цифрових технологій, зосібно зумовлює перегляд основних теоретико-прагматичних принципів моделювання безпечного освітнього середовища в сучасних закладах загальної середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Базиль, Л. О. (2015). Структура літературознавчої компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*, 28, 49–57 (Bazyl, L.O. (2015). The Structure of Literary Competence of a Future Teacher of Ukrainian Language and Literature. *Bulletin of the Oleksandr Dovzhenko Glukhiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical Sciences*, 28, 49-57).
- Білоус, Н. В., Шоха, Л. В. (2017). Лінгвостилістичні особливості перекладу текстів медіа-дискурсу. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки*, 276, 165–172 (Bilous, N.V., & Shokha, L.V. (2017). Linguistic stylistic features of the translation of media discourse texts. *Scientific Bulletin of the National University of Life Resources and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Philological Sciences*, 276, 165-172).
- Григоренко, Т. В., Грона, Н. В. (2024). Зміст мовно-методичної підготовки майбутніх учителів: досвід і сучасні тенденції. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія*, 7, 92–102. URL: <https://journals.spu.sumy.ua/index.php/philology/article/view/450>. (Hryhorenko, T.V., & Hrona, N.V. (2024). The content of linguistic and methodological training of future teachers: experience and modern trends. *Slobozhanskyi scientific bulletin. Series: Philology*, 7, 92-102. Retrieved from <https://journals.spu.sumy.ua/index.php/philology/article/view/450>)
- Державний стандарт профільної середньої освіти*. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoho-standartu-profilnoi-serednoi-osvity-851-250724>. (State standard of specialized secondary education]. (2024). *www.kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoho-standartu-profilnoi-serednoi-osvity-851-250724>)
- Коваль, В. О. (2022). Тенденції розвитку компетентісно зорієнтованої мовної освіти у підготовці майбутніх учителів української мови і літератури. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 1 (25), 168–178 (Koval, V.O. (2022).

- Trends in the development of competency-based language education in the training of future teachers of the Ukrainian language and literature. *Problems of training a modern teacher*, 1 (25), 168-178).
- Копузь, О. (2015). Застосування комунікативного методу навчання в професійній підготовці майбутніх словесників. *Теоретична і дидактична філологія*, 19, 65–76 (Kopus, O. (2015). Application of the communicative teaching method in the professional training of future philologists. *Theoretical and Didactic Philology*, 19, 65-76).
- Навчальні плани ФФЖ УДПУ імені Павла Тичини. URL: <https://ff.udpu.edu.ua/navchannya/osvitni-prohramy-2/os-bakalavr/>. (Curriculum of the Faculty of Journalism of Pavlo Tychyna Uman State University] (2024). Retrieved from <https://ff.udpu.edu.ua/navchannya/osvitni-prohramy-2/os-bakalavr/>)
- Омельчук, С. (2019). *Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців* : монографія. Київ : Києво-Могилянська академія (Omelchuk, S. (2019). *Modern Ukrainian linguistic didactics: norms in terminology and linguistic practice of specialists*. Kyiv : Kyiv-Mohyla academy).
- Пентиліук, М. І. (2015). Педагогічні умови виховання мовної особистості учнів середньої школи засобами української мови і літератури. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*, 57, 154–160 (Pentyliuk, M.I. (2015). Pedagogical conditions for the education of the linguistic personality of secondary school students by means of the Ukrainian language and literature. *Scientific notes of the National University of Ostroh Academy. Series: Philological*, 57, 154-160).
- Проект стандарту вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта. Українська мова і література» (2023). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-pershomu-bakalavrskomu-rivni-vishoyi-osviti>. (Project of the standard of higher education of Ukraine: first (bachelor's) level, field of knowledge 01 Education/Pedagogy, specialty 014 Secondary education. Ukrainian language and literature". (2023). mon.gov.ua. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-pershomu-bakalavrskomu-rivni-vishoyi-osviti>)
- Проект стандарту вищої освіти України; другий (магістерський) рівень, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта. Українська мова і література» (2023). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-drugomu-magisterskomu-rivni-vishoyi-osviti>. (Project of the standard of higher education of Ukraine; second (master's) level, field of knowledge 01 Education/Pedagogy, specialty 014 Secondary education. Ukrainian language and literature". (2023). mon.gov.ua. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-drugomu-magisterskomu-rivni-vishoyi-osviti>)

- Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Чинний від 2024-08-29. (2024). URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf. (*Professional standard "Teacher of a general secondary education institution"*). (2024). DSTU Effective from August 2024. Retrieved from https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf.)
- Профільна середня освіта: концептуальні засади для нової української школи (2023). *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5 (2), 1–8. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5201>. (Specialized secondary education: conceptual foundations for a new Ukrainian school. (2023). *Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 5 (2), 1-8)
- Річний звіт про стан дотримання Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» у 2023 р. Уповноваженого із захисту державної мови. (2023). URL: <https://movaombudsman.gov.ua/storage/app/sites/14/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202023/%D0%A0%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2%202023.pdf>. (*Annual report on the status of the implementation of the Law of Ukraine "On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as a State Language"*). (2023). *movaombudsman.gov.ua*. Retrieved from <https://movaombudsman.gov.ua/storage/app/sites/14/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202023/%D0%A0%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2%202023.pdf>)
- Селігей, П. О. (2012). *Мовна свідомість: структура, типологія, виховання*. Київ : Києво-Могилянська академія. URL: <https://drive.google.com/file/d/1E5c1yKR3Oh2XOH5vPzR7tQlj-22guoo4/view>. (Selihei, P.O. (2012). *Linguistic consciousness: structure, typology, education*. Kyiv : Kyiv-Mohyla academy. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1E5c1yKR3Oh2XOH5vPzR7tQlj-22guoo4/view>)
- Семенов, О. М. (2023). Підготовка вчителя української філології в умовах війни: європейські пріоритети та національний досвід. *Trends in the development of philological education in the era of digitalization: European and national contexts*: Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing. URL: <http://surl.li/njdjw>. (Semenoh, O.M. (2023). Training of teachers of Ukrainian philology in the conditions of war: European priorities and national experience. *Trends in the development of philological education in the era of digitalization: European and national context* . Riga, Latvia: Baltija Publishing. Retrieved from <http://surl.li/njdjw>)
- Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року «Освіта переможців». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/osvita-peremozhciv-predstavlyayemo-strategichnij-plan-diyalnosti>. (*Strategic activity plan of the Ministry of Education and Science of Ukraine until 2027 "Education of winners"*). (2024). *mon.gov.ua*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/osvita-peremozhciv-predstavlyayemo-strategichnij-plan-diyalnosti>)
- Сучасні тенденції методики навчання: мовно-літературна царина : кол. моногр. (2023). / за заг. ред. З. П. Бакум. Кривий Пір : КДПУ (*Modern trends in teaching methods: linguistic and literary field*). Kryvyi Rih : KDPU).

SUMMARY

Koval Valentyna, Hryhorenko Tetiana. Formation of Subject-Specific Professional Competencies of Future Teachers of Ukrainian Language and Literature in the Context of Updated Educational Content.

This article examines the formation of subject-specific professional competencies of future teachers of Ukrainian language and literature in the context of updated educational standards and the challenges of modern society. It is noted that, under the conditions of full-scale aggression by the Russian Federation, the Ukrainian language has become not only an object of study but also a symbol of national unity and resistance, which determines its strategic role in the educational process. In the context of Ukraine's educational policy («Education of Winners», state standards, the Concept of Profile Education), the modernized content of educational components that ensures the development of key competencies of future educators is analyzed.

The author identifies linguistic and communicative competence as a fundamental component of professional training. Its structure is revealed through informational, linguistic, linguodidactic, speech, foreign language, linguocultural, and literary components. The article provides characteristics of each component and proposes examples of practice-oriented tasks that contribute to their effective formation (e.g., creating an information portfolio, a lesson fragment, interactive speech exercises, interdisciplinary projects). The specifics of mastering each component within the disciplines «Methodology of Teaching Ukrainian Language», «Modern Ukrainian Literary Language», «History of Ukrainian Literature», and others are outlined.

Particular attention is paid to the integration of linguistic and literary training with the culturological context, which contributes to the formation of future teachers' national identity. The prospects of using the foreign language component as a tool for developing bilingual professional competence are also highlighted. The conclusions emphasize the necessity of continuous development of teachers' professional skills as an important condition for forming linguistic resilience, professional mobility, and educational effectiveness in the transforming conditions of Ukrainian society and education.

Key words: teacher of Ukrainian language and literature, educational process, professional standard, methodology of teaching Ukrainian language, competence, subject-specific professional competencies, language and methodology training, information and digital technologies, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.